

האזנה פעילה
כתבה: בתיה שטראוס
הוצאה לאור ע"י מכללת לוינסקי
תשמ"ז

הביאו לדפוס באתר מפמ"ר: ענת דור, ד"ר עטרה איזקסון, ד"ר יעל שי
דוגמאות תוים ואיורים: איתמר ארגוב

המכללה לחינוך ע"ש לוינסקי המדרשה למוסיקה תל-אביב

האזנה פעילה

בדפים אלה ניסיתי להביא את תמצית ניסיוני כפי שנאגרה בשלבים שונים של עבודתי בהוראת "האזנה פעילה", בתקווה שניסיון זה יהיה לתועלת לאלה מן המורים השואפים להפגיש את תלמידיהם עם מוסיקה טובה אך מתלבטים באשר לדרך הנאותה לעשות זאת. ההתלבטויות והחששות הקשורות בנושא זה אינן מפתיעות. בה בשעה שקיימות שיטות רבות להוראת הנגינה, השירה והתנועה, הרי שאין בנמצא שיטה, שמטרתה המפורשת היא, ללמד להאזין למוסיקה. הסיבה נעוצה כנראה בכך שהתפיסה שלנו את המוסיקה היא כה מופשטת, רגשית ואישית שקשה לנו לתאר כיצד להנחיל אותה לאחרים.

נוסף לכך חסרה לנו היכולת להעריך ולמדוד את המשקע שמשאירה ההאזנה למוסיקה ובסופו של תהליך - להצביע על הישגים הנראים לעין, על כן טבעי הדבר שמורים רבים יעדיפו להתרכז במטרות יותר מוגדרות ויותר ממשיות, כמו: בלימוד מרכיבי המוסיקה, צורות, בהכרת כלי נגינה וכו' ואת היצירות עצמן ישמיעו לתלמידים כדוגמאות, כדי להמחיש להם את הנלמד. כך, למשל, ילמדו את מושג התלת-חלקיות ו- יציגו מנואט של מוצרט כדוגמא, או ילמדו את המושג "אוסטינאטו" וישמיעו את הפרק השני מתוך הסימפוניה השביעית של בטהובן או, ישמיעו פוגה של באך כדי להראות מהי פוליפוניה. בדרך זו עלולים גם המורה וגם התלמידים לחשוב שמכל יצירה צריך ללמוד משהו ועלולים לשכוח שלימוד האלמנטים המרכיבים את המוסיקה הוא רק אמצעי שמריך להוביל למטרה, והמטרה היא: הכרת היצירה עצמה.

ההישג בהוראת מוסיקה מתבטא בהכרה מקיפה ועשירה ככל האפשר עם יצירות מתוך המגוון הרחב של ספרות המוסיקה. אין ביכולתנו להציע שיטה שתתאר דרך מדורגת להגיונית כדי להגיע להישג זה. אוכל רק להציע מספר כללים ומסקנות שגיבשתי לי במשך הזמן ולהציג דוגמאות של מערכים ש"פעלו" יפה בשעורי המוסיקה שנתתי, מסקנותיי יתייחסו:

- 1) למבחר קטעי המוסיקה,
- 2) להתאמתם לרמות שונות ולשילובם בשעורי המוסיקה,
- 3) לדרך הקנייתם.

(1) המבחר (ראה רשימה)

בבחירת הקטעים יש לשים לב לשלושה קריטריונים:

א. הקטע יכלול לפחות תכונה אחת שתהיה בולטת במידה כזו שהתלמידים יוכלו להיאחז בה בעת ההאזנה.

תכונה זו יכולה להיות: - פיסוק ברור

- מוטיב או פסוק חוזר

- ניגודים (במפעם, בגוון וכו')

- קצביות המזמינה להצטרף

- מלודיה (הרמוניה) המזמינה להצטרף

- אפקטים צליליים

- תאוריות

ב. מבחינת הבעה חייב הקטע להיות קרוב לעולמו הרגשי של הילד.

ג. הקטעים ייצגו סגנונות שונים כך שהתלמידים יקבלו תמונה שלמה מרבגוניותה של המוסיקה.

(2) א. התאמת הקטעים לרמות שונות

ענין שקשה להגדירו. הוא מתברר למורה מתוך ניסיון ועם הזמן (נזכור שיצירות מוסיקליות הן מעשי אמנות ולא נוצרו מטעמים פדגוגיים!).
נוכל לציין שהתכונות שהוזכרו ב"מחבר" חייבות להיות בהירות ובולטות יותר ככל שרמת התלמידים נמוכה יותר. לדוגמא: המוטיב/הפסוק החוזר צריך לבלוט יותר מבין יתר הצלילים או הניגוד חייב להיות קיצוני יותר.
ברור הוא שעלינו להתקדם מן "הפשוט אל המורכב" ככל שגיל התלמידים עולה.
אך כאן "הפשוט" ו"המורכב" אינם מתייחסים אל קטעי המוסיקה עצמם (קטע "פשוט" של היידן לעומת קטע "מורכב" של סטרוינסקי) אלא אל מטלות ההאזנה שיכולות להיות פשוטות או קשות. (נוכל אפילו להשמיע את אותו קטע עצמו בשתי כתות שונות: בכיתה ג' נבקש מן התלמידים להגיב על שינויי המפעם ובכיתה י' נבקש לעקוב אחר הרב-קוליות שבמוסיקה)

ב. שילוב הקטעים בשיעורי המוסיקה

הסדר שלפיו יישמעו הקטעים במשך השנה הוא עניין גמיש וניתן לבחירת המורה. הוא יכול לקשור אותו אל נושא לימודי מתחום אחר: לשירים שנלמדים, לעונות השנה, ללמוד תווים וכו'. טוב יעשה המורה אם יצור "קשרים וחיבורים" בין הקטעים הנלמדים בכדי שהתלמידים לא ישארו עם התרשמויות מבודדות ושבמשך הזמן יתחברו חלקי ה"פאזל" לתמונה שלמה.
הוא יכול להשוות את הקטע החדש לקטעים שנלמדו בעבר ולמצוא נקודות דמיון ושוני ביניהם ולהאיר אותם הדדית. לדוגמא:

פה הרכב כלי גדול- שם הרכב קאמרי
פה המוסיקה מתארת משהו- שם לא
פה משתתפים גם זמרים וגם נגנים- שם רק נגנים
פה אופי רגוע- שם סוער
פה חטיבות ברורות- שם המוסיקה זורמת

בדרך זו של השוואה, נעשיר את התלמידים במידע על סגנונות, הרכבים, מרכיבי המוסיקה, פונקציה וכו' מבלי שאלה ישמשו "נושאים לימודיים".

(3) דרך ההקניה

הדרך שבה נציג את הקטע בפני התלמידים הוא אבן הבוחן האמיתית. ידוע שכדי ליהנות ממוסיקה, צריך להכיר אותה היטב. צריך להאזין לה שוב ושוב, גם ברצף וגם לאחר שיחלוף זמן. כאשר מאיזנים ליצירה בפעם שניה או שלישית, נהנים מעצן "שמחת הפגישה" (ה recognition). עם האזנות נוספות נוצרת הרגשה של מוכרות וקירבה אינטימית עם המוסיקה וזאת מאפשרת לנו "לדעת מה יבוא בהמשך" ולצפות "לו".

כאשר מגיע הרגע והציפיה מתגשמת- מתמלא המאזין בתחושה של סיפוק רגשי- אותה תחושה שאפשר לקרוא לה "חוויה מוסיקלית".
אך לפני כל התהליך הזה אין מנוס מפגישה ראשונה עם המוסיקה, כאשר היא עדין זרה לשומעיה. פגישה ראשונה זו היא המהווה את הבעיה האמיתית.
פעם נזדמן לי לצפות בילדים כאשר הם שמעו קטע מוסיקה בפעם הראשונה. למורה היה נדמה שהקטע מספיק קצר (שלוש דקות!) כדי להשמיע אותו לתלמידיו בלי "הרבה סיפורים". לא עברה חצי דקה וכבר יכולתי להבחין בחוסר סבלנות שהתפשט בכיתה. פתאום נדמה היה כי האווירה לא מתאימה, העיתוי לא נכון, שהכיסאות עוד פחות נוחים מן הרגיל.... הילדים התקשו לשבת בשקט ללא מוקד הסתכלות ומבלי לדעת כמה זמן עוד יצטרכו להיאזר בסבלנות. הקטע נמשך אומנם רק שלוש דקות, אך היו אלה שלוש דקות ארוכות!
אם נסכים שהאשמה אינה בילדים וגם לא בבחירת הקטע, נצטרך למצוא פתרון בשיפור ההגשה שלנו. עלינו קודם כל לעורר בתלמידים את ה**נכונות** להיפגש עם מוסיקה חדשה, עלינו להניע אותם בעזרת אתגרי חשיבה, במשימות מעניינות ומהנות ובעיקר- קלות, השוות לכל נפש.
להלן מוצעות כמה דרכים, טכניקות, שיכולות "להניע" את התלמידים. בדרך כלל נבחר בטכניקה התואמת את הנתונים המוסיקליים שבקטע, אך במקרים רבים ניתן גם להחליף אחת בשנייה.

א. דרך הניסוי העצמי

דרך זו בודאי מעניינת ומהנה ביותר אך ברת ביצוע במקרים מעטים בלבד. היא מתאימה רק לקטעים שניתן לחקותם בכלים הפרימיטיביים העומדים לרשות הכיתה וללא שליטה בנגינה. קטעים כאלה יש מעטים מאוד.
התלמידים מקבלים את שם הקטע (מערך 1) או את המרכיב המבני (מערכים 2,3,4) ועליהם ליצור מוסיקה שתתאים לנושא. הם יעשו זאת תוך עבודה משותפת: יבחרו כלים, בקולות, ברעשים, יציעו הצעות לתכנון, יעשו ניסיונות, יקליטו אותם, ישפרו, יקליטו שוב וכו'..
המורה ינווט את התהליך בצורה דיסקרטית שהתלמידים יגיעו "בעצמם" אם יצירה הדומה ככל האפשר ליצירה שהוא מתכוון להציג בפניהם. הגרסה הסופית תוקלט וכאשר ישמיע המורה את היצירה המקורית יאזינו לה בעניין "קולגיאלי" ויערכו השוואות בינה לבין יצירתם הם.

ב. השערות מילוליות

דרך זו דומה בעיקרון לקודמת ("ניסוי עצמי"). גם כאן מקבלים התלמידים כותרת, אך במקום שיחברו מוסיקה שתתאר את הנושא- הם מבקשים לשער כיצד עשה זאת הקומפוזיטור: באלו כלים השתמש באיזה סוג מנגינה... באיזה מפעם... עוצמה... (כדי להבהיר את המשימה יכול המורה להציע מספר תשובות לבחירה). לאחר שהתלמידים הביעו את השערותיהם- יקשיבו ליצירה בדריכות, מתוך רצון לדעת אם צדקו בהשערותיהם.
דרך זו מתאימה ליצירות תוכניתיות שהנושא שלהם מעורר אסוציאציות חד- משמעיות כגון: ציפורים= צלילים גבוהים וקצרים, סופה= עוצמה משתנה ותנועה מהירה.
"איכרים בעבודה ביום חם"= מנגינה מתמשכת בליווי חד גווני (ראה מערכים 5,6).

ג. "תמונה" מוקדמת

התבוננות "בתמונת התווים" לפני ההאזנה יכולה להכין את התלמיד למה שהוא אמור לשמוע. הוא יכול לגלות בה, בעזרת שאלות מנחות ("שאלות התמצאות"), קטעים זהים, קו מלוּדי בולט, תנועה קצבית סדירה או משתנה. מ"תמונת התווים" של פרטיטורה הוא יכול לצפות לצליל של תזמורת מלאה או לצליל של כלי בודד. דימוי צלילי מוקדם זה יעזור לו, בעת ההאזנה, לעקוב אחר התווים מתוך תחושה של בטחון והנאה. (את "שאלות ההתמצאות" הוא יכול לקבל בשעורי בית ולענות עליהם בזמנו החופשי). דרך זו מתאימה ליצירה שמראה התווים שלה "יסגיר" את המאפיין. (ראה מערכים 7,8).

ד. לימוד מקדים של מרכיב

טכניקה זו היא המעשית מכולן. ניתן להיעזר בה בקטעים רבים. אנו נציג בפני התלמידים מרכיב מסוים שחוזר במשך הקטע או מלווה אותו לכל אורכו. התלמידים "ילמדו" את המרכיב, יתארו אותו במילים, ישננו אותו בשירה או בנגינה, וכאשר יאזינו ליצירה בפעם הראשונה יפגשו "מכר" ויוכלו "להשתלב" ביצירה. המרכיב יכול להיות מוטיב, מנגינה, ליווי קצבי, מהלך הרמוני או "שלד מקצבי" (שלד מקצבי = לא המקצב המדויק אלא התמצית הקצבית). (ראה מערכים 13-9, 23).

ה. לימוד לזוי קצבי בכלי נגינה

(ראה מערכים 15-21)

ו. ביטוי בתנועה

ז. דיווח על התרשמות

לפי דרך זו "שומעים" (ולא "מאזינים") התלמידים חלק מן הקטע ומתבקשים לתאר את התרשמותם. מכיוון שהכוונה כאן להסב את תשומת לבם למיוחד שבמוסיקה לא "נחוד חידות" אלא נציע מספר אפשרויות, מהן יבחרו התלמידים את זו הנראית להם ביותר (וגם ינמקו, אם אפשר, את בחירתם).
אם לקטע אופי ריקודי מובהק (מנואט) נוכל לשאול כיצד מתאים לרקוד לפי מוסיקה זו, ולהציע: בתנועות סיבוביות? בתנועות זוויתיות? בסגנון אצילי? בצעדים קטנים? אם המוסיקה לקוחה מן הפולקלור- נוכל לשאול באיזה אזור מקורה, ולהציע: ישראל? אמריקה? המזרח הרחוק? אם למוסיקה פונקציה ברורה, נוכל לשאול האם נכתבה במיוחד לבלט? לטכס מלכותי? לטכס דתי? (מערכים 22 עד 25).
(הניחוש החופשי אינו נראה לי, אני מסופקת אם ע"י שאלה "פתוחה" דמיונו של הילד באמת מתפתח כפי שנהוג לטעון. כאשר נשאלים התלמידים "מה מתארת מוסיקה זו" נוצר לעיתים מצב בו הם ממהרים להשיב ואם רק כדי שחבריהם לא יקדימו אותם. באווירת תחרות זו אין הם מסוגלים לתת למוסיקה להשפיע עליהם ולהתרשם ממנה ולכן מנסים לנחש את התשובה שהמורה מצפה לה. ישנם גם תלמידים שאמנם ישמעו ו"יראו" משהו, אך חסרים היכולת לבטא זאת במילים. אולם, נניח שכבר קבלנו מן התלמידים תשובות "מעניינות" כמו "חיות פראיות ביער" "מפל מים" "מלחמה" או "גנבים בלילה" יש לנו עדיין התפקיד המביך להגיב על התשובות השונות ולפטור את התלמידים בקביעה הפרשנית "כולכם צודקים, יש משהו משותף לכל תשובותיכם" וכו' אבל מתואר כאן....

גישה פרשנית זו לא תנחם את אלה שלא "קלעו למטרה" הם יהיו מאוכזבים ואולי יימנעו בעתיד מלנדב תשובות לשאלות מעין אלה).

לאחר שנוצרו אצל התלמידים המוטיבציה והנכונות להקשיב ליצירה החדשה, נוכל להציג אותה בשלמות ולהשמיע אותה שוב ושוב, נתן לתלמידים לבדוק אותה מקרוב ולגלות בה פרטים בהדרגה: הם יבחינו בין קטעים זהים, דומים ושונים, בין חילופי גוונים, יבחינו במרכיבים שהכירו קודם לכן ויפנימו אותה יותר ויותר. הם ידווחו על הנשמע גם במילים אך בעיקר יעשו זאת בתגובות של עשייה. הם יביעו את הנשמע ברישום, בתנועה או במימיקה, ישתתפו בנגינה או בשירה. אם למשל, אמרן בהתחלה שהמנגינה מזכירה להם גלים קטנים הרי שעכשיו יסמנו את הגלים בידיהם בעת ההאזנה! אם בהתחלה ספרו את הופעותיו של מוטיב מסוים הרי שעכשיו ישירו אותו עם כל הופעתו. לדעתי יכולים הילדים להרגיש את המוסיקה הרבה יותר אם מאפשרים להם "להשתתף" אתה. (ככל שהתלמידים מתבגרים יותר, אפשר לוותר על "השתתפות" החיצונית ולצפות להשתתפות אינטנסיבית לא פחות, אך פנימית).

סיום מושלם לשיעור הוא זה ש"סוגר את המעגל", זה שמיישמים בו את הנלמד. דבר זה מתאפשר אם הנלמד הוא מרכיב מבני שהילדים יכולים "להלביש" עליו חומר מוסיקלי חדש. אם למשל האזינו לנושא ווריאציות- יכולים לנסות לחבר ווריאציות (לנושא נתון) משלהם. הם יכולים לחבר רצף צלילי חדש וחומר מוסיקלי נתון (ראה מערכים 2 ו-25). על מהלך הרמוני פשוט כמו זה של "התנועה לחצוצרה" (תו צליל מערך 55). נתן לחבר מנגינה חדשה.

על סמך אירועים מוסיקליים המופיעים בהפרשי זמן שונים (לא צפויים) כמו ב"קוקיה" ובקטע מתוך "הרי אוקטובר" אפשר ליצור יצירה חדשה (ראה מערכים 1,3).

תנאי להצלחת השיעור: על המורה להיות מודע לתפקידו הכפול: זה של מוסיקאי וזה של פדגוג. כמוסיקאי עליו להיות רגיש להיגד המיוחד, ולתוכן ההבעתי של קטע המוסיקה וכפדגוג- הוא צריך לדעת איך להעביר אותו לתלמידיו. הוא חייב להכיר את תלמידיו, להעריך נכונה את תפיסתם ואת כישוריהם בנגינה ובתנועה ולהתאים להם דרכי השתתפות שיאפשרו גם להם להבחין באותו היגד שהוא עצמו גילה במוסיקה. יהיו בוודאי מחנכים אשר, בקריאתם דברים אלה, יתנגדו עקרונית לסמכותיות היתרה המוענקת כאן למורה. הם יעדיפו לעודד את התלמידים להביע את התרשמותם מן המוסיקה ללא הנחיה ולהציע רעיונות לדרכי תגובה והשתתפות משלהם. עם זאת אני מאמינה שבשלבי למידה ראשונים אין לילדים הניסיון בהאזנה והרגישות הדרושה לגלות בעצמם את ההיגד המיוחד שבקטע מוסיקה מסוים. כמו כן אין ברשותם כלי ביטוי (אוצר מילים, קואורדינציה) כדי לבטא בהם את אשר שומעים במוסיקה. לדוגמה: בהאזנה לשני מארשים שונים- האחד מתוך "אהבת שלושת התפוזים" של פרוקופייב והשני – "המארש הצבאי" של שוברט, בוודאי יחושו בהבדל שבין שניהם, אבל יקשה עליהם להגדיר אותו. הם אינם מסוגלים להצביע על האירוניה והאופי הגרוטסקי שבמארש של פרוקופייב או על האופטימיות הנאיבית ו"המרובעת" ש"במארש הצבאי". אם יתבקשו להגיב על המוסיקה של שני המארשים בדרכם הם, בוודאי יגיבו על המשותף בשניהם, על האספקט החיצוני שהוא – האופי הקצבי! הם יצעדו באותה צורה בדיוק

לצלילי שני המארשים, אך אם ישכיל המורה להבהיר להם שקיימים שני סוגים שונים של מארשים, כאלה שמתאימים לטכסים מלכותיים, צבאיים, לאירועים עצובים, תהלוכות עליזות כמו בקרקס ויציע להם לנסות דרכי צעידה מתאימות לכל אחד מאלה- יש סיכוי שלאחר הכנה כזו יטיבו התלמידים להבחין בהבדל שבין שני המארשים. הם ידעו לתאר אותו במילים וגם יגיבו על שני המארשים בצורת צעידה שונה: בצעדים ובצעדים נמרצים ובהבעה "גברית" לצלילים של שוברט.

רשימת קטעים מתוך הקלטות

רשימת קטעים מתוך הקלטות: "תו וצליל"
 "האזנה מודרכת (לכיתה א' מדרשה)"

וקטעים נוספים

תאוריות	אפקטים צליליים	מלודיה (הרמוניה) המזמינה להצטרף	קצביות המזמינה להצטרף	נגודים	מוטיב/ פסוק חוזר	פיסוק ברור	שם הקטע מתוך "תו וצליל"
X	X				X		הקוקיה
X				X			קנגרו
X							ציפורים
X			X				פיל
X	X						חמור
X	X						תרנגולות
		X					ברבור
X			X		X	X	"מחול הטרוילים" / א. גריג
X			X		X	X	"מארש התפוזים" ס. פרוקופייף
		X	X	X		X	רונדו/מורה
		X					מנגינה ספרדית
		X			X	X	"סימפוניה איטלקית" פ. מנדלסון
X				X	X	X	"ערב בכפר" / ב. ברטוק
X					X		"אביב"
X					X		"קיץ"
			X	X	X	X	"תרועה לחצוצה" י. קלארק
		X				X	מוז' / גלוק

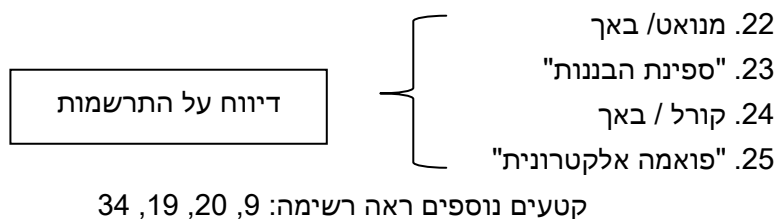
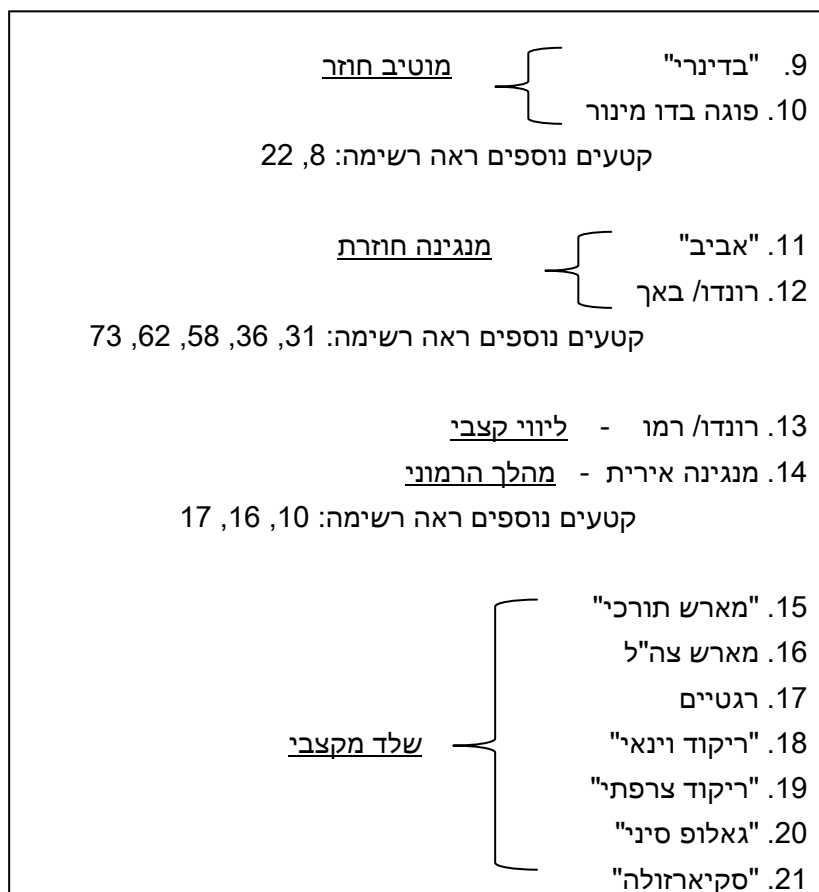
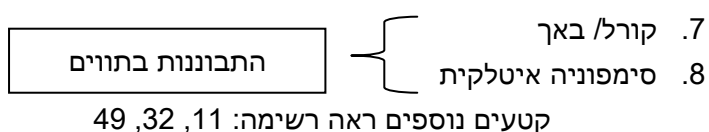
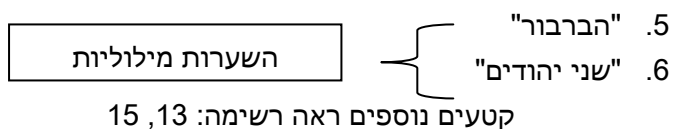
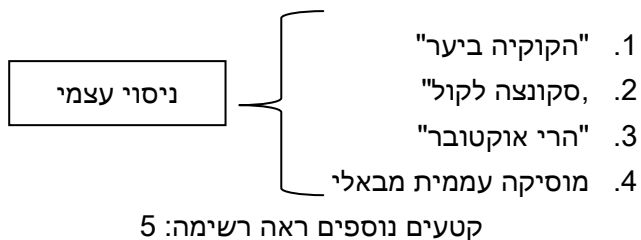
תאוריות	אפקטים צליליים	מלודיה (הרמוניה) המזמינה להצטרף	קצביות המזמינה להצטרף	נגודים	מוטיב/ פסוק חוזר	פיסוק ברור	שם הקטע מתוך "האזנה מודרכת"				
		X		X		X	קורל/ י.ס. באך				
			X				"מארש תורכי" ל.ו. בטהובן				
	X		X	X	X	X	לה רוטה				
	X			X	X		"הרי אוקטובר" א. הובהנס				
			X				"גלוריה" / רמירז				
			X		X	X	רונדו / רמו				
	X						"פואטה אלקטרונית" א. וארז				
							"סקיארזולה"				
			X		X		פוגה בדו מינור י.ס. באך				
					X		"הורנפיפ" / פ. הנדל				
	X					X	<table border="0"> <tr> <td rowspan="3">}</td> <td>רונדו</td> </tr> <tr> <td>מנואט</td> </tr> <tr> <td>בדינרי</td> </tr> </table>	}	רונדו	מנואט	בדינרי
}	רונדו										
	מנואט										
	בדינרי										
					X	י.ס. באך					
					X						
X		X					"הרכבת הקטנה" וילה לובוס				
		X					AIR / י.ס. באך				
					X		פוגה בסול מינור י.ס. באך				
	X	X			X	X	מוסיקה עממית מן האי באלי				
	X						"סקונצה לקול" ל. בריו				
					X	X	פרלוד / ג'. ביזה				
		X			X		קונצ'רטו לאבוב צ'מרזה				

תאוריות	אפקטים צליליים	מלודיה (הרמוניה) המזמינה להצטרף	קצביות המזמינה להצטרף	נגודים	מוטיב / פסוק חוזר	פיסוק ברור	שם הקטע מתוך "האזנה מודרכת"
			X			X	ריקוד וינאי / ל.ו. בטהובן
			X			X	רג טיים
			X			X	"גלופ סיני" / י. שטראוס
			X			X	ריקוד אנגלי כפרי
						X	ריקוד צרפתי / ג'. גאלווי
		X			X	X	מנגינה אירית
		X			X		"ספינת הבנות"
			X			X	מארש צה"ל י. תלמי
							קטעים נוספים:
					X		פיציקטו / דליב
	X		X		X	X	גלופ / ד. קבלבסקי סקרצו
					X	X	
						X	הומורסקה / דבו'אק
			X			X	פואן
X					X	X	ריקוד החלילים / פ.א. צ'יקובסקי
					X	X	מרש צבאי / פ. שוברט
		X					היורה / י. אנגל
			X			X	ריקוד נורבגי / א. גריג
			X		X	X	טמבורן / גוסק
			X			X	מנואט / ו.א. מוצרט
		X	X		X	X	חגיגה / פ. בן - חיים
		X	X			X	עממיה / א. בוסקוביץ
	X				X	X	הודיה / א. בוסקוביץ
	X				X	X	גן עדן וגהינום / ונגליס
	X				X	X	איינשטיין על החוף / פ. גלאס
						X	השעון הסינקופי / ל. אנדרסן
					X		השעון המוסיקלי / ז. קודאי
					X	X	ששה אקוסזים / ל.ו. בטהובן
			X		X	X	רונדו טורקי / ו.א. מוצרט
			X			X	רגע מוסיקלי / פ. שוברט

שם הקטע	פיסוק ברור	מוטיב / פסוק חוזר	ניגודים	קצביות המזמינה להצטרף	מלודיה (הרמוניה) המזמינה להצטרף	אפקטים צליליים	תאוריות
ולס לפסנתר אופ. 64 / פ. שופן	X						
ולס לפסנתר אופ. 70 / פ. שופן	X						
פרלוד / פ. שופן	X			X			
מזורקה / דליב	X						
ריקוד הדב / ב. ברטוק		X					X
מרש - מ. האגוזים / צ'יקובסקי	X			X			
ריקוד סיני -"	X	X	X			X	X
וולס הפרחים מתוך מפצח האגוזים / פ.א. צ'יקובסקי	X	X					
מנואט מתוך סימפוניית הצעצועים / ו.א. מוצרט	X	X					
ג'יג מתוך סויטה מס. 3 / י.ס. באך		X					
On the trail מתוך הקניון הגדול / גרופה					X		X
הפתיחה לחטיפה מן ההרמון / ו.א. מוצרט			X				X
פרומנד ת. מתערוכה / מוסורגסקי							X
גמד -"		X					X
שני יהודים -"							X
אפרוחים -"						X	X
משחקי ילדים -"							X
בידלו מתוך תמונות מתערוכה / מ. מוסורגסקי					X		X
ההד / א. די לאסו			X				
תוניסיה מתוך Escale / ז'. איבר				X		X	X
רונדו מתוך קונצ'רטו במי מז'ור לכינור ותזמורת / י.ס. באך	X	X	X				
קפריצ'יו לאבוב וכלי קשת / פנדרצקי						X	
Improvisation ajoute / מ. קגל						X	
בכיאה ברזיליירס מס. 5 / ו. לובוס					X	X	

מערכים

המערכים



לימוד מקדים של מרכיב

(1) "הקוקיה ביער"

מיפוי: הפסנתר משמיע אקורדים קצובים במפעם מתוך (צעדי המטייל) והקלרינט משמיעה מדי פעם טרצה בירידה (הקוקיה) בתחילת הקטע ובסיומו נשמע ה"קוקו" בבירור כי הפסנתר משחק בעת קריאתו.

תכונות: מוטיב חוזר

תיאוריות

מערכ

שלב מניע: ניסוי עצמי

שלושה תלמידים ממחיזים את ה"קוקיה ביער"

האחד מטייל לאיטו "ביער"

השני משמיע את צעדי "המטייל" בנקישות רכות בתוף

והשלישי משמיע מדי פעם  בחלילית

בכל פעם שהמטייל שומע את ה"קוקו" הוא נעצר לרגע (ואיתו כמובן גם המקיש בתוף) כאילו הוא מחפש מין בא הקול ו- ממשיך לדרכו.

השיקולים להמחזה יהיו: קצב ההליכה – צעדים סדירים... לא סדירים...

קריאת הקוקיה בהפרשי זמן שווים... לא שווים... תכופים...

ההמחזה תוקלט (בהקלטה יישמעו נקישות התוף והחלילית)

א. שמיעה ראשונה (חלק)

התלמידים משווים את המוסיקה של סנס-סן להקלטה שלהם וקובעים שצעדי המטייל מושמעים בפסנתר וקריאות הקוקיה- בקלרינט

ב. האזנה ראשונה

התלמידים יצביעו בעל פעם שישמע ה"קוקו"

ג. האזנה שניה

שני תלמידים באים אל הלוח שעליו מצוירים כמה עצים. האחד רושם את צעדי המטייל והשני- את קריאות הקוקיה.














ד. האזנה שלישית

התלמידים מקבלים דף שעליו רושם מסלול המטייל וקריאות הקוקיה (ראה תו וצליל עמ' 9) הם עוקבים לפי הסימנים ומשתתפים בישרת ה"קוקו".

ה. יישום הנלמד

התלמידים יחברו יצירה חדשה המתרפסת על אותו עקרון. תנועה יציבה המשמשת רקע לאירועים לא סדירים. ביצירה החדשה יישמעו ציפורים נוספות הקולות הנוספים- יירשמו בפרטיטורה על בסיס "צעדי המטייל". קצב הביצוע ייקבע ע"י "מקל מצביע" שיעביר המורה לאורך הפרטיטורה. היצירה תוקלט.

שחרור				
שרקרק				
צרצר				

(2) "סקוונצה לקול" / לוצ'יאנו בריו

מיפוי: בקטע זה משתמש המלחין בקול אישה כבכלי נגינה. תזמורת אינה שרה "שיר" אלא מפיקה צלילים וקולות המביעים תחושות גם ללא מילים ומנגינה. היא עושה זאת בכל האמצעים הטמונים בקולה: בצלילים גבוהים ונמוכים בגוונים שונים, בצלילים מתמשכים וקטועים, בצחקוקים, בלחישות, ב"שפת עצורים", באנחות, ב"גיהוקים" וכו'...

תכונות: אפקטים צליליים


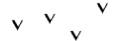
מערכ

שלב מניע: ניסוי עצמי

התלמידים מתבקשים להפי קולות וצלילים שונים ככל האפשר. אח אחד ינסה להפיק קול / צליל חדש, שעוד לא הושמע לפניו.

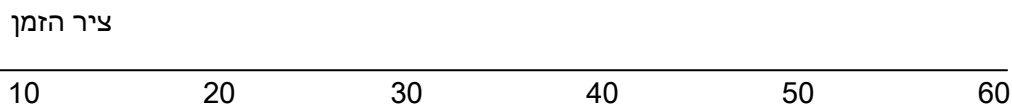
כמה מן הקולות והצלילים מעניינים יירשמו על הלוח למשל:

צחוק עולה =

שפת עצורים (פשקטצספשקט) = 
צליל ארוך = "גיהוקים" = 

התלמידים יתכננו רצף (סקוונצה) של קולות וצלילים שנמשך 60 שניות.


השיקולים יהיו: במה יתחילו? מה יבוא אחרי מה? כמה זמן יינתן לכל צליל וכו'... הסמנים יירשמו על ציר זמן:




התלמידים יבצעו את הרשום. קצב הביצוע ייקבע ע"י "מקל מצביע" שהמורה יעביר לאורך ציר הזמן, "היצירה תוקלט"

- שמיעה ראשונה של ה"סקוונצה" (קטע)
התלמידים מבחינים בדמיון שבין היצירה של בריו לבין יצירתם הם וקובעים: הזמרת מקצועית, שולטת בקולה... עוברת מקול לקול בזריזות רבה... מחליפה גוונים בקולה...
- האזנה ראשונה (כל קטע)
התלמידים מצביעים רק ב"גיהוקים"
- האזנה שניה
התלמידים מנסים לזכור (ולרשום) את כל הקולות השונים ששמעו ביצירה.
- האזנה שלישית (יישום)
התלמידים יחברו "יצירה" חדשה בה ישבצו את הקולות/ הצלילים מתוך ה"סקוונצה לקול" ויבצעו אותה.

(3) קטע למרימבה ולפעמוניה מתוך "הרי אוקטובר" / א. הובהנס [מלחין אמריקאי 1911-]

מיפוי: "דו שיח" בין המרימבה והפעמוניה. בדו שיח נתן התפקיד הראשי, והכמעט בלעדי, למרימבה. בתוך "שטף דבורה" משתרבת מדי פעם "מילה" מסוימת (המוטיב החוזר ) הפעמוניה מגיבה בצלילים בודדים, במעין "הערות".

תכונות: ניגוד (בין צלילי המרימבה ה"רצים" וצלילי הפעמוניה הבודדים)
מוטיב חוזר (במרימבה )

מערכ


שלב מניעה: ניסוי עצמי

שני תלמידים מתבקשים לנהל דו שיח. האחד בקסילופון והשני- במטלופון. לאחר ניסיונות אחדים (בדרך כלל הססניים ונבוכים) יציע המורה דו שיח "חד צדדי" שבו אחד "מדבר הרבה" והשני "מכניס בקושי מילה" קצרה כגון: "כן" "לא" "מה?" "איך" "נו". שני התלמידים מחליפים תפקידים. פעם יהיה ה"דברן" מנגן הקסילופון ופעם יהיה זה- מנגן המטלופון.


א. שמיעה ראשונה (חלק)

התלמידים משווים את הנשמע עם ה"דו שיח" שלהם: בהקלטה "מדבר" הקסילופון הרבה יותר... וגם יותר מאורגן... ל"הערות" של המטלופון צליל יותר מבריק... נוצץ... הסבר המורה: שני הכלים הם: מרימבה- קסילופון גדול מאוד (שלושה נגנים יכולים לנגן עליו) והפעמוניה= כלי קטן עם קלידים ממתכת שמקשים עליהם

ב. האזנה ראשונה

התלמידים (עם המרפק מושן על השולחן) מרימים אצבע בכל פעם שישמעו הצלילים הבודדים של הפעמוניה. אחרי האזנה ראשונה יהיו בוודאי כאלה שלמרות שלא התבקשו לעקוב אחר נינת הקסילופון, נחרט בזיכרונם המוטיב .

ג. האזנה שניה

התלמידים (עכשיו עם המרפק השני על השולחן) מרימים שלוש אצבעות בעל פעם שישמע המוטיב  בקסילופון.

ד. האזנה שלישית

תלמידים "אמיצים" מתבקשים להגיב הן על הצלילים הבודדים של הפעמוניה (בהרמת יד אחת) והן על המוטיב החוזר של המרימבה (בהרמת היד השנייה).

ה. שלב יישום

התלמידים בודדים מתבקשים להמציא מוטיב (3-5 צלילים) ולהשמיע אותו בקסילופון או במטלופון הם יאלתרו ומדי פעם "ישבצו" בנגינתם את המוטיב שנבחר בהתחלה. על הכיתה להגיב. בכל פעם שישמע המוטיב- יצביעו.

(4) קטע לתזמורת "גמלאן"



מיפוי: המנגינה

מנוגנת על מערכת של כעשר צלחות כמורות העשויות ממתכת. היא מעוטר בנגינת חליל (במבוק) ומלווה בתיפוף ובנקישות בגונג. המנגינה נשמעת תשע פעמים. בפעם האחרונה- בהאטה. התיפוף מתחיל בסוף הפעם השלישית.

תכונות: פסוק חוזר
אפקטים צליליים

מערכ

שלב מניע: ניסוי עצמי

תלמידים בודדים ינסו לחבר מנגינה המורכבת מארבעה צלילים בלבד (למשל רה- מי- סול- לה) משך המנגינה- בערך שמונה צלילים () הם ינסו זאת במטלופון או בקסילופון (אפשר גם בכוסות מזכוכית דקה שכמות המים בהן מכוונת לפי אותם הצלילים).

המנגינות המוצלחות הרשמה על הלוח. אחת מהן תבוצע מספר פעמים ברצף, לשם גיוון נוסף לה ליווי בכל נקישה ממתכת (או בכלי כתיבה)

ובתוף ז' או ז' או ז' היצירה תוקלט

א. האזנה ראשונה (חלק)

התלמידים משווים את המוסיקה ליצירה שלהם וקובעים: הצלילים מלאים יות ומהדהדים מאוד, שהמנגינה מלווה גם בחליל ובכלי מתכת שונים. הם מפענחים את המנגינה והיא נרשמת על הלוח (ראה למעלה).

ב. האזנה לכל קטע

התלמידים משתתפים בשירה (או בנגינת הקסילופון) וקובעים: שהמנגינה נשמעת תשע פעמים, שהתיפוף התחיל רק בפעם השלישית.

ג. התלמידים ינסו לחקות את נגינתה של תזמורת הגמלאן

(5) ה"ברבור" מתוך "קרנבל החיות" / סנס סן

מיפוי: הצ'לו משמיע מנגינה לירית האמורה לתאר את השלווה האצילות של הברבור השט על פני אגם. המנגינה נעה בתנועה מלודית גדולה בתוֹך של אוקטבה וחצי. הפסנתר מלווה את הצ'לו בצלילים "מעטרים" המתארים את תנועת הגלים במים.

תכונות: קוו מלודי המזמין להצטרף
תיאוריות

מערכ

שלב מניע: השערות מילוליות.

התלמידים נשאלים כיצד ניתן לתאר את הברבור בצלילים. שהרי אין רואים את תנועותיו ואין שומעים את קולו!


- באלו כלים: בחצוצרה? בצ'לו? בתזמורת?
- באיזה מפעם: מהיר? איטי?
- באיזו עוצמה: קטנה? גדולה? משתנה?
- באיזה מנעד: גדול? קטן?

יש להניח שעל שלוש השאלות הראשונות תהיינה התשובות אחידות. לגבי המנעד יישאר ספק גם לאחר שהמורה יסביר וידגים מנגינה שלה מנעד גדול ומנגינה בעלת מנעד קטן. רוב התלמידים ימשיכו לשער (מניסיוני) שמנעד המנגינה של הברבור יהיה קטן, זאת מתוך ההנחה שועה מלודית במנעד קטן שקטה יותר וזו מתקשרת עם הדימוי שיש לנו מן הברבור.

א. שמיעה ראשונה

התלמידים קובעים שצדקו בהשערותיהם בקשר לעלי, למפעם ולעוצמה. בקשר למנעד נשארים ספקות. כדי להמחיש לתלמידים את גודל המנעד- יתבקשו לפזם את המנגינה יחד עם הצ'לו ואז מתברר להם שהמנעד גדול- גדול יותר מקולם.

ב. האזנה ראשונה

התלמידים יעקבו לפי התווים ויגלו תוך כדי כך את הקווים המלודיים הגדולים שעושה המנגינה ואת הצלילים המתמשכים () (התווים) "תו וצליל עמ' 67).

ג. האזנה שניה

התלמידים מתבקשים לתאר בתנועותיהם את התחושה של ליריות ואצילות. (תנועות גדולות ועגולות כמו אלה שעושות הבלרינות בבלט הקלאסי). הם יכולים לעשות זאת גם בישיבה כאשר יניעו רק הגוף העליון (זרועות, ידיים וראש) כתרגיל מקדים ינסו למצוא צורות תנועות מגוונות ככל האפשר וישתדלו לא לחזור על תנועה אחת יותר מדי. (זרוע ימין, זרוע שמאל, שניהם ביחד, ראש מוטל, מורם, ידיים בתנועות סיבוביות וכו'...)

(6) "שני יהודים" מתוך "תמונות מתערוכה" מוסורגסקי

מיפוי: בקטע זה מתאורות שתי דמויות: יהודי עשיר ויהודי עני. מוסורגסקי תאר את העשיר במנגינה כבדה ברגיסטר נמוך ובנימה חסידית ואת העני- בצלילים קצרים ורצופים באותו גובה. מוריס רוול, בתזמורתו, עוד הקצין את ההבדל בין שניהם. את תפקיד העשיר נתן לצ'לו, אשר בצליליו המלאים מטיב לתאר דמות מדושנת ענג ושובע. את תפקיד העני נתן לחצוצרה מעומעמת שבצליליה המתכתיים והצורמים מביעים הפצרה, תחנונים.

תכונות: תיאוריות

מערכ

שלב מניע: השערות מילוליות (או "דיווח על התרשמות" איזו משתי הדמויות מזכירות את העשיר? העני?).

התלמידים נשאלים כיצד נין לתאר בצלילים יהודי עשיר ויהודי עני. הם יתקשו לענות כי העשיר והעני הם תופעות מופשטות ואינן מאופיינות על ידי צלילים או תנועות. על כן יש לחדור יותר עמוק אל ה**הבעה** של שתי הדמויות. ההבעה של העשיר היא זו של יהירות ודשנות: היא יכולה להתבטא בצלילים מתמשכים ומלאים.

העני, על ידו, מתבטל בפניו ומבקש רחמים, תחנוניו יתבטאו לי בצלילים קצרים, רצופים אילו מפצירים? בתנועה מתפתלת?

וכיצד ניתן לתאר את "היהודיות"?

מוסורגסקי התכוון, נראה ליהודי המסורתי, המזרח אירופי ורמז על דמויותיו בנעימות חסידיות.... הכוונה בשיחה מעין זו איננה "להוציא את התשובות" מן התלמידים אל לעורר אותם למחשבה: מה נתן ומה לא ניתן לתאר בצלילים.

א. האזנה ראשונה

התלמידים מזהים את ה"יהודי העשיר" ואת "העני" לפי השיחה שהתנהלה.

קודם לכן ("השערות") ומבחינים גם בדו שיח בין שניהם.

ב. האזנה שניה

שני תלמידים מוזמנים להציג את שתי הדמויות. מתחיל העשיר, ממשיך העני ומסיימים

שניהם ב"דו שיח" בן מבקש העני נדבה מם העשיר אך- יוצא בידיים ריקות.

(7) קורל מתוך הקנטטה מס' 147 / י.ס. באך

מיפוי: המבנה A A B A

ab ab cd ab

ההרכב: מקהלה (השרה את הקורל פסוקים- פסוקים)
עוגב (כמנגינה נגדית)

מלודיה: כל פסוק מהווה קשת () , צלילים סמוכים



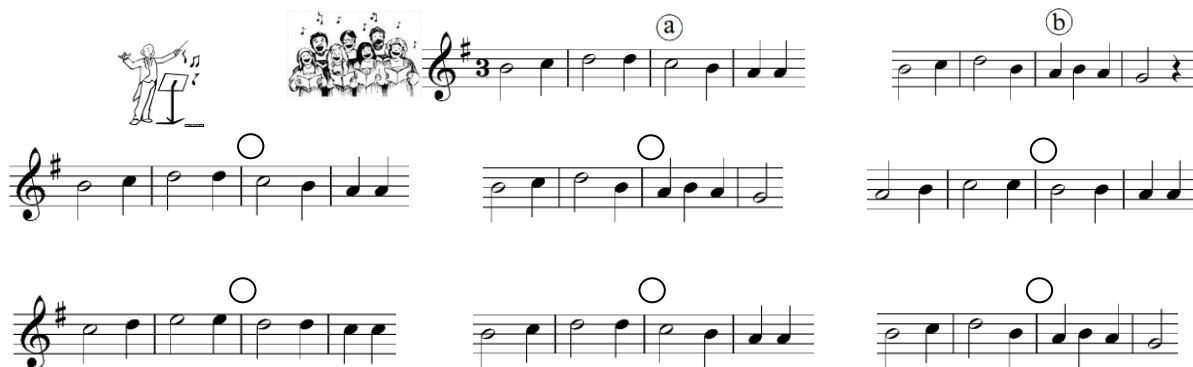
אופי: כנסייתי

תכונות: פיסוק ברור

ניגוד (בין פסוקי הקורל והנגינה הנגדית)

מערכ

שלב מניע: התבוננות בתמונת התווים



The image displays musical notation for a chorale exercise. At the top left, there is an illustration of a conductor and a choir. The main notation consists of two melodic lines, 'a' and 'b', in G major, 3/4 time. Line 'a' starts with a circled G4, and line 'b' starts with a circled A4. Below these are six staves, each showing a rhythmic pattern of eighth notes with a circled note in the first measure: G4, A4, B4, C5, B4, A4, G4.

לפניך שמונה פסוקים. הראשונה מסומן ב(a) והשני ב- (b) סמן את שישה הפסוקים הזוהים ב (a) ו- (b) והשונים ב(c) ו- (d).

רשום את סדר הפסוקים שקבלת
→ ab
משוך קו דמיוני בין ראשי התווים בכל פסוק והתקבל מעין קשת

- התווים בכל פסוק עוקבים או חוזרים, מלבד בתיבה אחת. בפסוק
 - כל המנגינה מורכבת משני ערכים מקצביים בלבד: h ו- q
סמן שהמנגינה איטית? מהירה?
 - א. האזנה ראשונה לקורל בנגינה המורה, התלמידים עוקבים אחר התווים
 - ב. האזנה ראשונה להקלטה
- התלמידים שומעים שהיצירה לא מתחילה בשירת המקהלה אלא בנגינת העוגב הנשמעת בין הפסוקים המושרים. היא רשומה גראפית
- ג. האזנה שניה
- התלמידים מצטרפים אל שירת המקהלה (חוץ מפסוק (d))

(8) קטע מתוך הסימפוניה האיטלקית / פ. מנדלסון

מיפוי: המבנה A A B A

aa aa ba ba

כלים: תזמורת סימפונית

אופי: לירי, נוֹגָה

תכונות: פיסוק ברור

מנגינה המזמינה להצטרף

מערכ

שלב מניע: התבוננות בתמונת התווים

1 רה מי מי פ סול ל סי ל סול פ דו² ר² ר² ל
2 רה² מי² מי² פ² סול² ל² סי² ל² סול² פ² דו² ר² ר² ל²
3 רה מי מי פ סול ל סי ל סול פ דו² ר² ר² ל
4 רה מי מי פ סול² ל² סי² ל² סול² פ² דו² ר² ר² ל² To

- משוך קו עדין (בעיפרון) בין ראשי הווים בארבע החמשות.
- מתקבלים קווים זהים בחמשות 1 ו-2 ובחמשות 3 ו-4
- הכלים שיכולים לנגן את התווים בחמשות 2 ו-4 הם:
חליל צד __ טובות __ תופים __ נמק;
- רשום מתחת לתווים בצד ימין את השמות.
א. האזנה ראשונה
התלמידים עוקבים אחר התווים.
- ב. האזנה שניה
התלמידים עוקבים אחר התווים ומצטרפים בשירה.
(בשמות התווים) אל הפסוקים המסיימים (a)

(9) "בדינרי" מתוך סויטה מס' 2 לחליל ולכלי קשת / י.ס באך

מיפוי: כלים: חליל וכלי קשת

קצת: מקצב שולט 

גובה: המוטיב החוזר: קו יורד של סקוונצות

אופי: בעליצות

תכונות: מוטיב חוזר

מערכ

שלב מניע: לימוד מקרים של מרכיב: המוטיב החוזר

התלמידים חוזרים אחרי המורה

א. בשירת קוינטאקורדים יורדים בסולמות שונים



ב. בשירת קוינטאקורדים יורדים בסולמות שונים ב



ג. בשירת המוטיב בסולמות שונים.



א. האזנה ראשונה

התלמידים מצטרפים, לפי סמן המורה, בשירת המוטיב בכל פעם שהוא מופיע

ב. האזנה שניה

תלמיד אחד לכל טור / קבוצה מתמנה כ"מנצח" שייתן את ה"כניסות" לשירת המוטיב (עליו לחוש את בואו של המוטיב ולסמן אותו בהרמת יד)

ג. האזנה שלישית

המנצחים מתחלפים (אפשר גם להטיל על כל הכיתה "לתת כניסות")

ד. התלמידים מתבקשים לצייר במחברתם סימן גראפי המתאר את הופעת המוטיב, ומגיעים למסקנה שהמוטיב מופיע 8 פעמים משך היצירה

(10) פוגה בדו מינור/ י.ס באך



מיפוי: נושא הפוגה

מופיע שמונה פעמים, בהאזנה שטחית אין הוא בולט במיוחד כי גם האפיזודות קרוצות מאותו חומר מוסיקלי.



תכונות: פסוק חוזר

מערכ

שלב מניע: לימוד מקרים של מרכיב: הפסוק החוזר

ספור קטן העשוי להגביר את המוטיבציה להקשיב לפוגה:
"י.ס. באך בקש לתת מתנת יום הולדת לאחד מבניו. הוא חבר בשבילו יצירה, בה מופיעה מנגינה אחת מספר פעמים כמספר השנים שמלאו לילד.
בן כמה היה הילד?
על מנת לזהות את המנגינה בתוך היצירה (הפוגה) יש להכיר אותה היטב!
המורה ישמיע את הנושא מספר פעמים בסולמות שונים והתלמידים חוזרים אחריו. לאחר מכן יוסיף גם את שתי האפיזודות וישמיע אותן ואת הנושא לסרוגין, בסולמות שונים. על התלמידים לזהות את הנושא ולהגיב ב"כן".

- א. האזנה ראשונה
התלמידים סופרים (בלב) את הופעות הנושא. (התשובות נעות בדרך כלל בין 6 ל-12!).
- ב. האזנה שניה
התלמידים ש"יצא להם" 8 פעמים (בדרך כלל יהיו אלה הילדים המנגנים) יבואו אל הלוח ויסמנו את הופעת הנושא בקו.
לילדיו של באך מלאו 8 שנים!
- ג. האזנה שלישית
התלמידים מצטרפים בשירה (ל ל ל) לנושא בכל פעם שיופיע.

(11) אלגרו מתוך "אביב" "עונות השנה" / ויולדי

מיפוי: פרק זה פותח במנגינה עליזה, במעין "בשורת האביב". בהמשך נשמעים צלילים המחקים ציוץ ציפורים, רשרוש מים זורמים בנחל ואף קולות של רעמים וברקים (המלחין תאר אביב חורפי!) בין כל אלה, לסירוגין נשמעת "בשורת האביב".



תכונות: מלודיה המזמינה להצטרף
תיאוריות

מערכ

שלב מניע: לימוד מקדים של מרכיב: המלודיה "בשורת האביב".

על הלוח רשום: בשורת האביב

ציוץ ציפורים

סופה

נחל זורם

התלמידים מאזינים לארבעה קטעים המוקלטים בנפרד (רצוי להקליט לפי הסדרה הבא: ציפורים, סופה, נחל, בשורת האביב (ומשייכים אותם לכותרות הרשומות על הלוח. ממספרים אותם לפי סדר השמעתן.

(1) בשורת האביב

(2) ציוץ הציפורים

(3) סופה

(4) נחל זורם

התלמידים לומדים את המנגינה של "בשורת האביב"
"אביב הנה הגיע, ציפור קולה תשמיע, נריע לשמש הטובה"

א. האזנה ראשונה

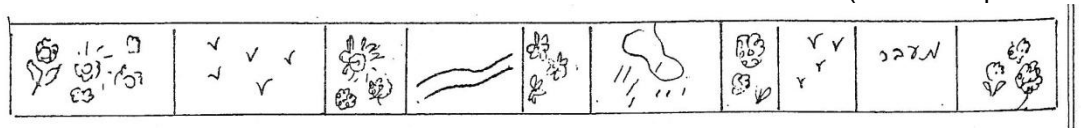
התלמידים מזהים בתוך היצירה את ארבעת המוטיבים ששמעו בנפרד.
הם מצטרפים (בעזרת המורה) אל "בשורת האביב".

ב. האזנה שניה

כמו ב"האזנה ראשונה" אך ללא עזרת המורה.

ג. האזנה שלישית

אחד התלמידים (הטיב לצייר) בא אל הלוח ומצייר בתוך המלבן (המחולק פרופורציונלית למשך האירועים) את אשר הוא שומע




ד. האזנה רביעית

התלמידים מציירים, כל אחד על דף משלו.

(12) רונדו מתוך סוויטה מס' 2 לחליל ולכלי קשת / י.ס באך

מיפוי: מבנה: a b a c a

כלים: חליל וכלי קשת

קצב: מקצב שולט 

אופי: נינוח

תכונות: פסוק חוזר

מערכ

שלב מניע: לימוד מקרים של מרכיב: פסוק חוזר

המורה שר ומנגן את הפסוק כהכתבה



התלמידים כותבים את נוסחת המקצב (אחד התלמידים – על הלוח).

V I V I W W W W V I V I W W V I

התלמידים קוראים יחד את הפסוק הרשום (טטט טטט טטטטטטטט.....)

א. האזנה לפסוק a

התלמידים מזהים את המנגינה ומשתתפים בשירה



ב. האזנה ראשונה לכל הרונדו

התלמידים מצטרפים בשירה בכל פעם שנשמעת המנגינה "שלהם"

(פסוק a) בעזרת המורה.

ג. האזנה שנייה

→ אחד התלמידים בא אל הלוח ורושם את סדר הופעת הפסוקים aabaca


התלמידים מצטרפים בשירת פסוק a –

ד. האזנה שלישית

כמו ב-"ב" אך ללא עזרת המורה

(13) רונדו / רמו

מיפוי: כלים: חליל וכלי קשת

קצת: מקצב שולט 

גובה: המוטיב החוזר: קו יורד של סקוונצות

אופי: בעליצות

תכונות: מוטיב חוזר

מערכ

שלב מניע: לימוד מקרים של מרכיב: נוסחת מקצב של הליווי.
התלמידים קוראים את נוסחת המקצב הרשומה על הלוח



המורה מוחק את "הרגלים" הנצבות ורושם אותן "תלויות" (ראה תווים).
עכשיו ימחאו כף את התווים עם הרגלים הניצבות ויתופפו על הברכיים את התווים עם הרגלים התלויות.



אפשר גם ללוות במילים: "יד, יד וברך, יד יד וברך"
הבא נמחא כפיים ועוד פעם ברך"

א. האזנה למנגינה A

תחילה לא מבחינים התלמידים בקשר בין המנגינה לבין נוסחת המקצב שהם ביצעו אך עם האזנה חוזרת למנגינה, ילוו אותה בנוסחת המקצב (במחיאות כף ובתפיפות ברך) ויגלו ששניהם מתמזגים.

הסבר למורה: הנוסחה שלמדו מצויה בליווי של המנגינה.

ב. האזנה לכל הרונדו

התלמים משתתפים בכל פעם שנשמע ה A (בעזרת המורה)

ג. האזנה שניה

אחד התלמידים בא אל הלוח ורושם את סדר הפסוקים A B A C A

התלמידים מצרפים את כל A

ד. האזנה שלישית

כמו ב-"ב: אך ללא עזרת המורה.

הערה: מחיאות כף ותפיפות הברך חייבות להעזות הסגנון "גלנטי" (עדין, אצילי)

(14) שיר עם אירי / (Brian Boru's march) בעיבוד ג'ימס גאלויי (לפי רעיון של מיכל

סיינס)

Two staves of musical notation in 6/8 time. The first staff is labeled 'a' and the second 'b'. Both staves are in treble clef and contain a sequence of eighth and quarter notes.

ליווי בשירה

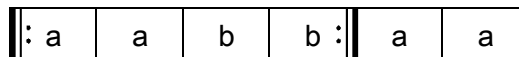
Two staves of musical notation in 6/8 time, labeled 'a' and 'b'. The notes are mostly quarter notes. Below the staves are Hebrew lyrics.

א
ב

א
ב

מ - לך - בו - רוס - מ - לך - בו - רוס הוא קרב - מ - תן - ט - יו
קל - ה - עם - ז - כור - זן - כו - רה - עת - ל - חם - ל - מ - ע - נו

מבנה



מערכ

התלמידים ילמדו את הליווי במילים:
"מלך בורוס, מלך בורוס הוא בקרב נתן חייו
כל העם זכור יזכורה עת לחם למענו"
לשאלה האם השיר מוצא חן בעיניהם- בוודאי יענו כי הוא משעמם
..... לא כמו שיר כל הזמן אותו דבר.....

- א. האזנה ראשונה לבית הראשון
התלמידים אינם מבחינים בקשר בין המוסיקה לשיר שלמדו.
אך כאשר ישתתפו בשירה יגלו ששניהם מתמזגים.
הסבר המורה: "השיר" שלמדו חבוי בתוך המוסיקה (בהרמוניה)
ב. האזנה לכל הקטע
התלמידים משתתפים בשירה "מלך בורוס, מלך בורוס....."

(15) מארש תורכי מתוך "חורבות אתונה" / בטהובן

מיפוי: בקטע זה מחקה המלחין את הצליליות של תזמורות ה"יניצ'רים" התורכיות אשר בזמנו היו ידועות באירופה בגוונם המבריק והצבאי.

מבנה: סיום aa' ba' ba'

תכונות: קצביות המזמינה להצטרף

מערך

שלב מניע: לימוד מקרים של מרכיב: ה"שלד" המקצבי על הלוח נרשם השלד המקצבי של המארש בסימנים גראפיים

a / / ~~~ ... / / ~~~ . / / // //

a' / / ~~~ ... / / ~~~ . / / // // / ~~~ . } X2

b ~~~ ~~~ ~~~ // // // ~~~ ~~~ ~~~ // // //

a' / / ~~~ ... / / ~~~ . / / // // / ~~~ .

סיום / / // // ~~~ / / / // //

צ'ום / / צ'ום / ~~~~~ תוק תוק תוק צ'ום / צ'ום / ~~~~~ תוק

התלמידים קובעים שבכל "התמונה" ישנם רק שלושה סימנים שונים:

/ ~~~ .

הם יאתרו את הסימן שמתאים למילה "צ'ום" (/), הסימן שמתאים ל"ברררר" (~~~)
 "ול- "תוק" (או לנקישה על שולחן (.))
 הם קוראים יחד את הרשום (משמאל לימין)

א. האזנה ראשונה

התלמידים משתתפים רק עם השורה a' (החזרת שלוש פעמים)

ב. האזנה שניה

התלמידים משתתפים עם כל הקטע (בעזרת המורה)

ג. האזנה שלישית

כמו ב-"ב" (ללא עזרת המורה) הערה: אפשר לבצע את השלד המקצבי גם בכלים:
 את ה / במצלתיים, את ה- ~~~ בתוף מרים, ואת ה . בתיבת עץ

(16) מארש צה"ל / יואב תלמי

מבנה

פתיחה 2	A1	A2	B	C	A	D1	D2	D3	D4	מעבר 2	A	A	B	C	A
------------	----	----	---	---	---	----	----	----	----	-----------	---	---	---	---	---

A

A1

A2 = A1

+

B

C

D1

D2 = D1

+

D3

D4 = D1 D2 D3

רגטיים / האווארד (17)

מבנה

A	B	A	A	B	A
---	---	---	---	---	---

A



A



W.B. 

B



* תיבה זו מנוגנת בסוף שלוש פעמים

ריקוד וינאי / בטוהובן

מבנה

A	A	B	B	C	C
---	---	---	---	---	---



A 

B 

C 

(18) ריקוד צרפתי / בעבוד ג'מס גלויי (le basque')

מבנה

A	A	B	B	X3
---	---	---	---	----

a

a

b

(19) גאלופ סיני / יוהן שטראוס

להאזנה

מבנה

A	A	B	C1	C2	D	סיום
---	---	---	----	----	---	------

A

A

B

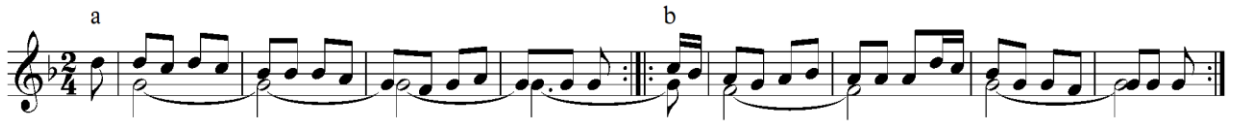
C1

C2 = C1
בתוספת

D

סיום

(20) סקיארוזולה / מנגינת ריקוד מימי הביניים



מנגינה זו נשמעת שש פעמים בכל פעם בקצב מהיר יותר. ניתן לבטא את העלייה במתח בכך שמוסיפים בכל פעם כלי. אפשר להתחיל במחיאות כף ולסיים בנגינת כל הכלים.

- ①
- ②
- ③
- ④
- ⑤
- ⑥

הצעה לריקוד

שני מעגלים: האחד בתוך השני

המעגל הפנימי:

ב- a הפנים למרכז

צעד ברגל ימין לימין (♩), רגל שמאל סוגרת (♩) x4

ב- b פניה לימין. שורה עורפית. צעדי ריצה בכיוון השעון (♩ ♩ ♩ ♩) x4

המעגל החיצוני:

ב- a הפנים למרכז.

צעד ברגל שמאל לשמאל (♩) רגל ימין סוגרת (♩) x4

ב- b פניה לשמאל. שורה עורפית. צעדי ריצה נגד כיוון השעון (♩ ♩ ♩ ♩) x4

21) מנואט מתוך סוויטה מס' 2 לחליל ולכלי קשת / י.ס. באך

מיפוי: מבנה- A A B C B C

משקל משולש
כלים- חליל וכלי קשת
אופי- ריקודי, נינוח

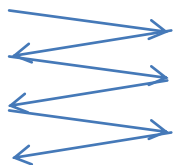
תכונות: פיסוק ברור,
קצביות המזמינה להצטרף






מערכ

שלב מניע: דיווח על התרשמות
שמיעה ראשונה (קטע)

א. התלמידים קובעים שהמוסיקה מתאימה לריקוד אצילי מנומס ("ריקוד עממי פראי? סוף וסיבובי? אצילי ומנומס?)"
הסבר המורה: המנואט הוא ריקוד מעודן שרוקדים הזוגות בצעדים קטנים (קטן=) במשקל משולש.

ב. האזנה ראשונה
התלמידים קובעים שהרקדנים שינו כיוון חמש פעמים, כלומר, סך הכלל נשמעו ששה פסוקים.



ג. האזנה שניה
התלמידים "מנצחים" בתנועות של משקל משולש. עם כל פסוק חדש משנים את תנועות הניצוח. בפסוק הראשון יוכלו לנצח בצורה המקובלת  בפסוק השני  תנועות לצדדים מחיאת כף  בפסוק השלישי  תפיפות על הברכיים וכו' 

ד. האזנה שלישית
ארבעה עד ששה זוגות מסתדרים בצורה עורפית, מחזיקים את הידיים הפנימיות בגובה הכתף ורוקדים: צעד קדימה, צעד סוגר, צעד סוגר, צעד סוגר.
משנים כיוון עם כל פסוק חדש (הידיים החיצוניות הופכות לפנימיות).

(22) ספינת הבנות / שיר עם אמריקאי

מיפוי: שיר של קוטפי הכותנה הכושים באמריקה. הוא מספר על התלאות והקשיים בעבודתם, והמילים "daylight come and we want to go home" חוזרות כפזמון.

תכונות: מלודיה המזמינה להצטרף

מערכ

שלב מניע: דיווח על התרשמות.

התלמידים מאזינים לחלק ונשאלים באיזו יבשת מקורו של השיר: באירופה? אמריקה? אסיה? לפי הסגנון והשפה בוודאי יקבעו "אמריקה" הם ילמדו לשיר את הפזמון בשני קולות (העליון והתחתון) האזנה ראשונה- התלמידים יעקבו אחר המילים ויצטרפו לפזמון

פזמון:

day light come and we want to go home

Day- o..... Day-o..... ia that day-o
 daylight come and we want to go home } x2
 work all night on a drink of rum פזמון
 Stack banana till thee morning come פזמון
 Come, Mr. Tally Mon, tally me banana פזמון x2
 It's six foot, seven foot, eight foot, BUNCH! פזמון X2
 that..... is that day-o פזמון
 that..... is that day-o is that פזמון day
 A beautiful bunch of ripe bananas פזמון
 Hide thee deadly black tarantula פזמון
 It's six foot, seven foot, eight foot, BUNCH! פזמון X2
 that..... is that day-o is that פזמון
 that..... is that day-o is that פזמון day
 Come, Mr. Tally Mon, tally me banana פזמון x2
 day-o..... day-o פזמון
 that..... is that day is that day-o פזמון

Rum = משקה חריף
tally = לספור
bunch = אשכול
tarantula = עקרב

(23) כורל מתוך הקנטטה מס' 147 / י.ס. באך

"מיפוי ותכונות" ראה מערך 7

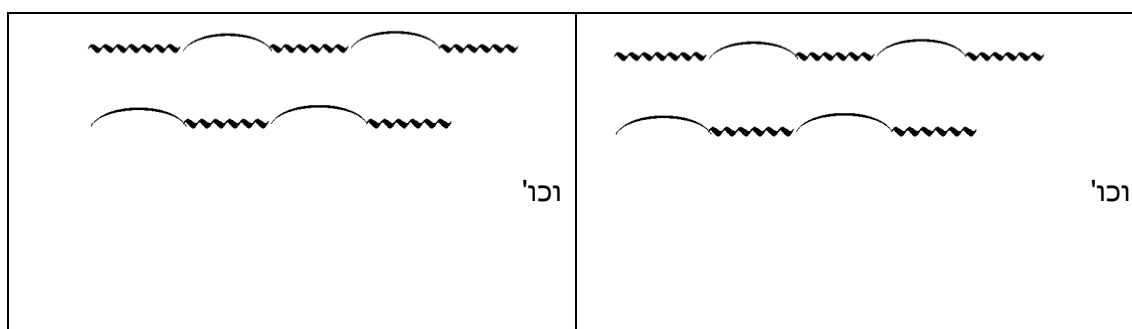
מערכ

שלב מניע: דיווח על התרשמות.

- א. שמיעה ראשונה (קטע)
התלמידים קובעים "..... כמו בכנסיה..... שירה מלאת הוד
במקהלה..... נגינת עוגב....."
- ב. המשך שמיעה
"..... העוגב מנגן כל הזמן.. המקהלה שרה ומפסיקה, שרה ומפסיקה"
- ג. המשך שמיעה
"..... מנגינת העוגב היא כמו גלים ושירת המקהלה עושה מעין קשת...."
- ד. האזנה ראשונה לכל היצירה
התלמידים ילוו את המוסיקה בתנועות ידיים: את נגינת העוגב בתנועות קטנות גליות ואת
הפסוקים המושרים במקהלה- בתנועות קשתיות



- ה. האזנה שניה
שני תלמידים באים אל הלוח המחולק לשניים ומציירים, כל אחד בצדו, את אותן
התנועות שקודם "ציירו באוויר"



- ו. התלמידים משווים בין שני הציורים (האם בולטים ההבדלים בין "הגלים" ו"הקשתות"?)
האם שניהם ציירו ממש לפי המוסיקה? איך הסתדרו עם המקום?
- ז. האזנה שלישית
כל התלמידים יציירו את המוסיקה. כל אחד על דף משלו.
- הערה: בשיעור שלאחר זה יוכלו לעקוב אחר התווים לפי מערך 7.

(24) פואמה אלקטרונית / א. וורז

מיפוי: אדגר וורז השתמש בכלים, קולות, רעשים ועוות אותם באמצעים אלקטרוניים. הוא השיג בזה צלילי "קונקרטי-אלקטרוני" (יצירה זו הושמעה לראשונה במסגרת יריד בינלאומי מטעם חברת "פיליפס"

תכונות: אפקטים צליליים

מערכ

שלב מניע: דיווח על התרשמות

- א. שמיעה ראשונה (חלק)
התלמידים מביעים את התרשמותם הראשונית: ".....מוסיקת חלל..... כמו בסרטים..... מבהיל..... אלקטרוני..... אורגן.... גונג..... הסבר המורה: ראה מיפוי.
- ב. האזנה מ"0 עד 30"
על התלמידים לזכור את המקום בו הופסקה המוסיקה כי בהאזנה חוזרת יצטרכו לזהות את המקום (הם יראו זאת בהצבעה).
- ג. האזנה חוזרת לאותו קטע (מ"0 עד 30")
התלמידים מזהים את המקום לפי: ".....מיד אחרי ה"אזעקה"....."
- ד. האזנה להמשך מ"30 עד 45"
על התלמידים שוב לזכור את המקום בו הופסקה המוסיקה.
- ה. האזנה מ-"0 עד 45"
על התלמידים להצביע פעמיים" בשנייה ה-30 ובשנייה ה-45
הערה: מס' השניות ניתן כדוגמא
כדאי להקליט את שני הקטעים בנפרד כדי למנוע חיפושים בקלטת.
- ו. יישום
התלמידים יחברו יצירה על סמך החומר הצלילי המופיע ב"פואמה האלקטרונית". התכנון מחייב את רישום הקולות השונים.



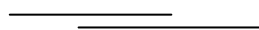
צלילי הגונג



צלילי האזעקה



צלילי הנקישות



הצלילים השוהים